

ZANIKNUTÁ STREDOVEKÁ OBEC MILOJ: PREHĽAD LITERATÚRY A NÁZOROV

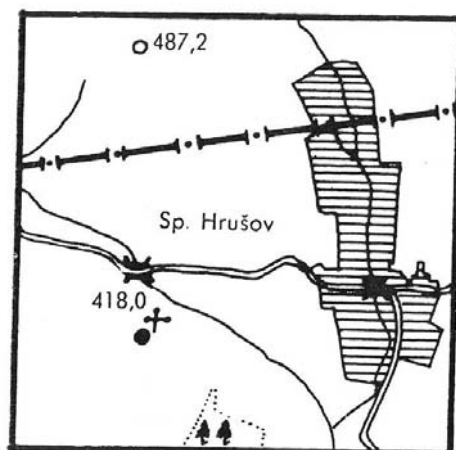
Mária SVAČOVÁ

Miloj je zaniknutá stredoveká obec nachádzajúca sa v katastri obce Spišský Hrušov, ktorá po sebe zanechala naďaleko viditeľnú stopu. Tou stopou je veža už neexistujúceho kostola stojaca v poli (obr. 3). Možno aj práve ona sa zaslúžila o pozornosť niektorých z množstva historikov píšucich o tejto lokalite.

Naším cieľom je urobiť prehľad literatúry, ktorá sa dotýka danej problematiky. Samozrejme, že tu nejde len o strohé vymenovanie publikácií, teda o historiografiu v zmysle odborného súpisu vydaných historických prác týkajúcich sa Miloja. V tejto práci sledujeme jednotlivé názory v publikovaných dielach a ich postupný vývin. Postoje autorov sú spracovávané chronologicky, od najstarších publikácií po najnovšie. Pozreli sme sa bližšie aj na to, ako autori píšuci o Miloji označujú túto obec (osada, dedina, terra, praedium). Pri jednotlivých názoroch sme vyvodili určité závery, k čomu nám pomohla literatúra zaoberajúca sa nielen konkrétnou obcou Miloj, teda taká literatúra, ktorá má širší záber.

Práca v sebe zahŕňa iba spracovanie literatúry dostupnej a literatúry písanej v slovenskom jazyku.

Obr. 1 Spišský Hrušov, znamienko „+“ označuje lokalitu, na ktorej sa nachádza veža kostola zaniknutej obce Miloj (obr. 1 pozri: Polla, 1967, s. 118)

Najstaršia knižná zmienka o Miloži, s ktorou sme pracovali, je v diele *Vodopis starého Slovenska*, ktorého autorom je Vladimír Šmilauer. Tvorca tohto diela pracoval s listinami, v ktorých si všimal miestne názvy ako aj názvy riek, vrchov. Tak to bolo aj pri Miloži, kde sa v listine z roku 1255 zamerl na geografické údaje. V publikácii nájdeme Milož aj na mape.¹

Umeleckohistorické pamiatky na Spiši od Jozefa Špirka z roku 1936 (Špirko, 1936, s. 123), obsahujú množstvo nepresných informácií. Tvrdí napríklad, že dedinu Milož založil Kunch, pričom Kunch túto dedinu iba doosídlil po tatárskom vpáde z rokov 1241/1242 (Polla, 1966, s. 45; Polla, 1975, s. 182). Je tu aj nesprávne určený rok prvej písomnej zmienky o kostole – 1302 namiesto 1402 – pričom tento rok považuje aj za rok postavenia kostola. Za možnú príčinu zániku obce pokladá nedostatok pitnej vody. Tento argument však nie je ničím podložený a je zároveň ľahko vyvrátiteľný. V okolí veže stojacej v poli tečú dva potoky a v stredoveku jeden z nich, ktorý sa v súčasnosti už postupne stráca, dokonca naplňoval rybník (Polla, 1966, s. 117, 157). Ešte aj dnes sú po ňom stopy v podobe močiara.

Ján Vencko spomína Milož vo svojej knihe z roku 1941 *Z dejín okolia Spišského hradu*, v ktorej sa opiera hlavne o písomné pramene. Zamýšľa sa nad tým, že hranice tohto územia, teda méty v podobe zemepisných názvov, rovnako ako aj názvy okolitých sídlisk (Zlob, Zlatý potok, Poráč), majú slovanský pôvod (Vencko, 1941, s. 289). Tým, že sa Vencko začal zaujímať o to, čo bolo v blízkom okruhu Miloža pred rokom 1255, posunul chronologické hranice smerom dozadu. Zároveň tým, že si všimal jednotlivé názvy okolia Miloža, určil aj to, kto obýval toto územie. Milož chápe skôr ako majetok, či územie, na ktorom bolo viacero osád, nie ako osadu, dedinu, obec. Teda pravdepodobne vychádzal z označenia Miloža ako „terra Miloy“.

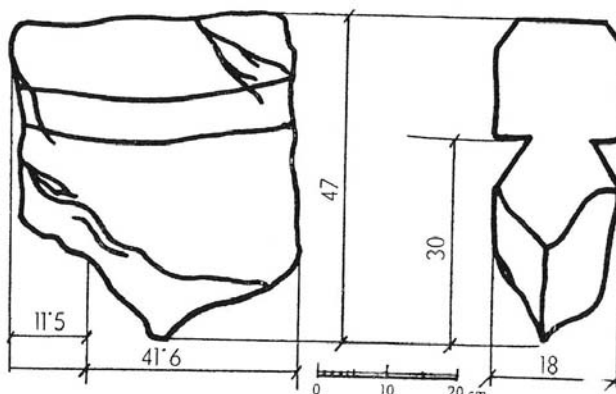
Z roku 1966 pochádzajú tri práce týkajúce sa Miloža. Všetky napísal Belo Polla, ktorý viedol archeologický výskum v danej lokalite v rokoch 1962 a 1963. Tieto publikácie vychádzajú tri roky po ukončení výskumu. V jednej z nich, ktorú tvoril Belo Polla spolu s Imrichom Vindisom, *Východoslovenské hrady a kaštiele*, sa spomína Milož len stručne. Osvetľujú sa tu vlastnícke záležitosti Miloža v 14. storočí. Vtedy ho vraj mali v držbe kartuziáni z Červeného kláštora (Polla – Vindis, 1966, s. 22 – 23).

Druhou prácou, ktorá je rozsiahlejšia, je *Zaniknutá stredoveká osada Milož*. Uverejnená bola vo *Vlastivednom časopise*. Je to správa o archeologických výskumoch prevedených v tejto lokalite. Hneď v úvode Belo Polla píše, že obec sa nachádza v katastri obcí Spišský Hrušov, Vitkovce, Chrasť nad Hornádom (Polla, 1966, s. 45). Opäť môžeme tvrdiť, že tento

¹ Vladimír Šmilauer označuje Milož ako „Milaj“. (Šmilauer, 1932, s. 197 – 198)

výrok vychádza z listiny z roku 1255, aj keď možno iba sprostredkované cez Jána Vencka. Tam je Miloj označený ako „terra Miloy“, teda istá zem, majetok. Tvrdí, že Kunch územie rekolonizoval po spustošení v rokoch 1241 – 1242, čo súhlasí s dohadmi Jána Vencka, že dané územie bolo osídlené Slovanmi ešte pred rokom 1255 (Vencko, 1941, s. 289). Potvrdil to aj archeologickým výskumom. Odkryl tam staršie hroby, datované do obdobia pred výstavbou kostola,² teda do začiatku 13. storočia. Toto datovanie korešponduje s datovaním najstaršej keramiky nájdenej na tomto území. Bola to keramika mladohradištná. Obdobie zániku osady dokladá tak listinami³ ako aj pamiatkami hmotnej kultúry⁴ z danej lokality. Určuje ho na začiatok 16. storočia. Belo Polla sa zaoberal aj jednotlivými architektonickými prvkami zachovanej veže, na základe čoho bližšie určil aj jej časové zaradenie do 2. polovice 13. storočia a priradil ju k architektúre ranogotickej. Pred ním sa o štýlové zatriedenie pokúšal len Jozef Špirko. On určil kostol ako gotický, čo je prirodzene správne. Teda Belo Polla ho určil bližšie. Mal na to aj predpoklady,⁵ keďže tam vykonal archeologický výskum.

**Obr. 2 Gotické rebro, ktoré pomohlo Belovi Pollovi určiť kostol ako ranogotický
(Polla, 1966, s. 138, 157)**

² Hrob číslo 33 pretínali základy kostola. Našli sa aj pozostatky tiel uložených sekundárne. (Polla, 1966, s. 142)

³ Uvádza, že podľa správ zo 16. storočia obec Miloj už iba dožívala a pustla. (Polla, 1966, s. 46)

⁴ Mladšia keramika je datovaná do 14. a 15. storočia. Z tohto obdobia pochádzajú aj nájdené pamiatky: nožičky, železné gotické lyžice, strelky a pod. (Polla, 1966, s. 46)

⁵ Pri odkrývaní kostola sa našli rebrá z pôvodnej klenby, konzola a fragmenty z rímsy, ktoré zohrali významnú úlohu pri jeho datovaní. (Polla, 1966, s. 45)

Posledná práca pochádzajúca z tohto roku má rovnaký názov ako predchádzajúca publikácia: *Zaniknutá stredoveká osada Milož s podnázvom Výsledky doterajších výskumov*. Vyšla v Sborníku Slovenského národného múzea. Je to najrozsiahlejšia práca týkajúca sa Miloža. Ako už podnázov napovedá, je to referovanie o archeologických výskumoch v lokalite Milož z roku 1962 a 1963. Autor, ktorý je zároveň archeologickým výskumníkom, podáva podrobné nákresy a popisy sond uskutočnených počas archeologického výskumu v danej lokalite, nákresy nájdených pamiatok, ako aj fotografický materiál. Tiež sa snaží v závere zhrnúť históriu Miloža, pričom sa odvoláva na písomné pramene. Hneď v úvode nachádzame rozpor s predchádzajúcou štúdiou, na ktorý autor neupozorňuje. Zaradil Milož do katastra troch súčasných obcí: Spišský Hrušov, Vitkovce, Chrasť nad Hornádom. Tu však píše, že Milož leží v katastri obce Spišský Hrušov. Tentokrát ju vníma ako niečo, čo existovalo v danej lokalite, kde viedol archeologické výskumy. Označuje ju ako osadu. V závere štúdie, kde rozoberá históriu Miloža pomocou historických prameňov, však opäť píše o jeho väčšej rozlohe. Je tiež potrebné upozorniť na isté nepresnosti súvisiace s lokalizáciou rybníka, ktorý sa tu v stredoveku nachádzal. V úvode práce je poloha tohto rybníka určená na juhovýchod od bývalého kostola (Polla, 1966, s. 117). Na inom mieste sa však v poznámke pod čiarou uvádza, že sa rybník nachádzal v juhozápadnom údolí (Polla, 1966, s. 157). Prvé tvrdenie je nepravdepodobné, lebo tadiaľ netečie rieka, ktorá ho kedysi naplňovala⁶ a nie sú tu po rybníku ani stopy. Na juhozápad od kostola sa nachádza močaristé územie, ktoré by mohlo byť pozostatkom po rybníku. Rybník vraj zásobovala vodou rieka obtekajúca územie na západnej strane. Tomuto kritériu vyhovuje riečka, ktorá tadiaľ preteká a postupne sa stráca.

Belo Polla zahrnul Milož aj do svojej štúdie *Stredoveké zaniknuté osady na Spiši*, zaradenej do zborníka *Nové obzory 17*. Stručne hodnotí archeologické nálezy z tejto lokality, no širšie ako v predchádzajúcich štúdiách sa zaoberá písomnými prameňmi. Treba tiež upozorniť na to, že chybné tu prisudzuje autorstvo niektorých tvrdení Jozefovi Špirkovi namiesto Jánovi Venckovi (Polla, 1975, s. 182). Táto chyba mala korene už v štúdiu z roku 1966, pochádzajúca zo Sborníka Slovenského národného múzea. Tam (Polla, 1966, s. 157) akoby autor iba zabudol uviesť meno Jána Vencka. Autorstvo pôvodcu tvrdenia vyznieva dosť nejasne aj napriek odkazu na literatúru v poznámke pod okrajom. A keďže o Jozefovi Špirkovi autor písal hneď pred názormi Jána Vencka, ktorého meno tam nebolo uvedené, autorstvo myšlienky sa dalo ľahko popliesť. V závere štúdie prináša novú informáciu o tom, ako je uvádzaný Milož v 16.

⁶ Preteká tadiaľ rieka Lodina, ale rybník vraj naplňoval potok, ktorý lokalitu obtekal na západnej strane. (Polla, 1966, s. 117)

storočí v protokoloch Spišskej župy (Polla, 1975, s. 182 – 183). Uvádzaný bol ako „praedium“, teda malý pozemkový majetok bez sídliska na ňom.⁷

Tento autor priniesol aj novú verziu príčiny zániku Miloja. Uvádza, že obec sa stala objektom rodinných sporov jednotlivých zemepanských rodín pri delení majetku. Tvrdenie má podložené dôkazmi vo forme písomných prameňov. Na listinách poukazuje na delenie a drobenie majetku Miloja. Zároveň vyvracia domnienky Jozefa Špirka, ktorý za príčinu zániku obce považoval nedostatok pitnej vody (Polla, 1966, s. 157).

Belo Polla o Miloji stručne vypovedá ešte v práci, ktorej editorom je Branislav Chropovský, *Významné slovanské náleziská na Slovensku*. Na niekoľkých riadkoch čitateľa informuje, že v danej lokalite prebehol archeologický výskum, pričom zhrnul aj jeho výsledky (Polla, 1978, s. 193).

Posledná zmienka Bela Pollu o Miloji je v knihe *Hrady a kaštiele na východnom Slovensku* pod heslom Spišský Hrušov. Dá sa povedať, že korešponduje so zmienkou v diele *Východoslovenské hrady a kaštiele* z roku 1966 (Polla – Vindis, 1966, s. 22 – 23), teda spomína tam Miloja ako vlastníctvo kartuziánov z Červeného kláštora (Polla, 1980, s. 140 – 141).

Ďalšie práce, ktoré je potrebné spomenúť, sú publikácie Branislava Varsika *Pôvodné slovanské osídlenie Spiša a korene Spišských miest* a *Osídlenie Košickej kotliny III*. V nich autor rozoberá miestne, chotárne a vodopisné názvy, podľa ktorých určuje osídlenie Spiša do 10. a 11. storočia.⁸ Medzi rozoberanými názvami je aj rieka Gylnich, ktorá tvorí jednu z mét ohraničenia Miloja v darovacej listine z roku 1255. Názov tejto rieky Nemci a Maďari prevzali skôr, ako sa u nás zmenilo g na h, teda pred rokom 1200. Takže tento filologický doklad by mohol posunúť chronologickú hranicu opäť dozadu, no treba pritom brať do úvahy aj vzdialenosť rieky od samotného kostola a obce ako aj archeologické datovanie. Ďalší miestny názov tvoriaci métu hraníc Miloja je Spišský Hrušov, ktorý je v listine síce uvádzaný ako „villa Kurtueles“, no sú doklady o tom, že je to len odvodenina od slovanského Grussov.⁹ Aj keď je táto méta so slovanským názvom pochádzajúcim spreď roku 1200 značne bližšie, stále to dokazuje len včasné osídlenie okolia danej lokality, nie priamo v nej.

⁷ Uličný, 1990, s. 8. Nejde o autorovo zistenie a tvrdenie, ale o interpretáciu termínu praedium.

⁸ Z 11. a 12. storočia nemáme zo Spiša žiadne hodnoverné listinné pramene. Mnohé mladšie pramene však svedčia o osídlení Spiša už v období pred príchodom Nemcov a Maďarov, teda už v 10. – 11. storočí, a to svojimi filologickými dokladmi. Tak je tomu aj v prípade Miloja a jeho okolia. Nemci a Maďari prichádzajú na toto územie v 12. storočí a preberajú od Slovanov názvy vodopisné, chotárne i miestne. (Varsik, 1977, s. 191)

⁹ Nemci názov prebrali ako Graucza, opäť pred rokom 1200, teda pred zmenou g na h. (Varsik, 1977, s. 192)

Druhým archeológom, ktorý sa zaoberal Miložom je František Javorský. Ten spomína Milož v rámci *Záchranných výskumov a prieskumov expedície Spiš* v zborníku Avans 1984. Referuje stručne o vtedajšom stave okolia zachovanej veže a o nových nálezoch. Ponúka aj nákresy niekoľkých črepov z Miloža.

Od tohto autora vyšiel neskôr, v roku 1996, v Nových Spišských hlasoch článok *Nemý svedok histórie*, kde aj napriek popularizácii, ktorá bola samozrejme nutná, podal ucelený pohľad na históriu Miloža. Hneď v úvode nastoľuje otázky týkajúce sa datovania kostola, zmiznutia kostola a dediny, na ktoré v článku odpovedá. Čo sa týka zániku Miloža, najprv poukázal na tvrdenia, ktoré sa zachovali v ústnom podaní, no neskôr sa obracia na písomné pramene a podobne ako Belo Polla dochádza k záveru, že príčinou poklesu obyvateľov bolo kúskovanie chotára. Ďalej spomína staršie i novšie archeologické výskumy, ktorými určuje túto dedinu za pokračovateľa slovanského veľkomoravského osídlenia. Kostol datuje o polstoročie skôr ako Belo Polla, teda do prvej polovice 13. storočia. Podľa neho bol v druhej polovici 13. storočia kostol prestavaný, nie postavený, čo podľa neho môže súvisieť s tatárskym vpádom. Veža pochádza z najstaršej fázy stavby a má v sebe románske prvky v oknách a portáloch, ktoré Belo Polla nespomína. Ako prvý poukázal na to, kde zmizol kostol. Kamene z neho sa vraj použili na stavbu renesančného kaštieľa Csákyovcov v Spišskom Hrušove (Javorský, 1996, s. 4).

K literatúre zaoberajúcej sa Miložom je potrebné zaradiť aj monografiu *745 rokov obce Spišský Hrušov*, ktorú napísali Valentín Peták a Mikuláš Mróz v roku 1998. Publikácia sa týka histórie obce Spišský Hrušov. A keďže sa Milož nachádza v katastri tejto obce, tak autori neobišli ani „pamiatku nielen Spišského Hrušova“, ako Milož označujú. Je to v podstate najnovšia práca z radu publikácií, ktoré sa zaoberajú Miložom. Práca podáva prierez históriou Miloža tak, aby informovala o základných údajoch. Je to z hľadiska účelnosti adekvátne, lebo práca sa má týkať histórie Spišského Hrušova, nie Miloža. Je potrebné upozorniť na isté nepresnosti nachádzajúce sa v tejto práci. Autori píšú, že v roku 1402 mal Milož toľko obyvateľov, že sa tam postavil kostol (Peták – Mróz, 1998, s. 13). Toto tvrdenie je nesprávne. Z roku 1402 pochádza prvá písomná zmienka o kostole Miloža. Kostol bol však postavený v skoršom období, čo bolo dokázané archeologickými výskumami, ktoré boli uskutočnené značne skôr ako bola vydaná táto monografia. V tomto roku mohol byť kostol kvôli počtu obyvateľov prestavaný, nie postavený.

V roku 1999 bol podaný návrh vyhlásenia veže zaniknutého miložského kostola za kultúrnu pamiatku. Návrh vypracovala Ing. arch. M. Slováková. Urobila prierez históriou obce Milož, pričom sa opierala o publikáciu Bela Pollu (1966, s. 117 – 160). Pri opisovaní lokality ne-

kriticky prebrala Pollovu lokalizáciu rybníka na juhovýchod od spomínanej veže. Rybník sa však nachádzal od ruín kostola na juhozápad. Prínosom tejto práce je zhodnotenie súčasného stavu daného objektu, ako aj jeho porovnanie so stavom v rokoch 1962 – 1963.¹⁰

Marián Soják v štúdiu *Kopijnícke osady z pohľadu archeológie* spomína Milož len malou zmienkou. Datuje ju do 13. až 15. storočia (Soják, 2003, s. 5 – 25).

Bibiana Pomfyová sa v práci *Vybrané problémy k dejinám Spišskej stredovekej architektúry*, rovnako ako Marián Soják, nezaoberá konkrétne históriou obce Milož. No keďže sa táto publikácia týka stredovekej architektúry na Spiši, autorka neprehliadla ani vežu zaniknutého kostola sv. Stanislava, ktorá mala podľa nej kedysi obranný charakter. Veža je podľa nej vybavená strielňami (Pomfyová, 2003, s. 187). Nie je však prvá, ktorá prišla s myšlienkou fortifikačnej funkcie tohto kostola. Pred touto autorkou na to už poukázal Belo Polla (1966, s. 45 – 46; 1975, s. 181).

Miroslav Števík v publikácii *Z dejín osídlenia a verejnej správy stredovekého Spiša* v súvislosti s Miložom používa pojem „terra“, ktorý prisudzuje najstarším sídlam z 13. storočia. Spomína aj kostol v Chrasti nad Hornádom, ktorý vraj patril územne Miložu (Števík, 2005, s. 11 – 12). Pri takomto tvrdení sa však musíme pozeráť na pojem „terra“ ako na označenie širšieho územia, nie sídla. Tento kostol bol postavený na území Miloža, no pár kilometrov od jeho centrálnej časti.

Tvrdí, že Milož je odvodený od osobného mena Milěj, Milož (Števík, 2005, s. 11), na čo pred ním nepoukázali žiadni autori píšuci o Miloži.

Venuje pozornosť aj miestnym, vodopisným a rôznym zemepisným názvom Spiša v stredovekých listinách, pričom zdieľa názory Branislava Varsika týkajúce sa prevzatia zemepisných názvov Maďarmi a Nemcami od Slovanov obývajúcich toto územie. Z okolia Miloža obaja autori spomínajú rieku Hnilec, obec Hrušov ako dôkazy osídlenia daného územia Slovanmi ešte pred príchodom Nemcov a Maďarov (Varsik, 1974, s. 12 – 14; Varsik, 1977, s. 191 – 192). Miroslav Števík spomína aj rieky Cyha, Gylnych, Kostrosin, Monoros, Yemnik a vrch Kabalahege a skalný útvar Scalka, ktorých názvy sú uvedené v najstaršej listine spomínajúcej Milož pochádzajúcej z roku 1255. Každému z nich prisúdil aj ich súčasný názov a zakreslil ich na mapy.¹¹

¹⁰ Pri porovnávaní boli využité fotozábery z archeologického výskumu Slovenského národného múzea v Bratislave. (Slováková, 1999)

¹¹ Zemepisným názvom pochádzajúcim z listiny z roku 1255 prisúdil súčasné zemepisné názvy nasledovne: potok Cyha – pravá strana Rudnianskeho potoka, potok Gylnych – Hnilec, Kostrosin – Zlatý potok, Monoros

Autor poukazuje aj na to, že časť z územia „terra Myloy“ patrilo do banskej oblasti. Vznikol tu vraj po roku 1255 Švedlár a Mníšek nad Hnilcom. Táto banská oblasť patrila Miloju, resp. šľachticom z rodu Milajovcov do roku 1338 (Števík, 2005, s. 42). Znova nemôžeme uvažovať o „terra“ Miloj ako o sídle, ako to uvádza autor, ale ako o majetku rozprestieraným na širšom území, lebo vzdialenosť lokality obce Miloj od Švedlára a Mníška nad Hnilcom je príliš veľká.

Na záver je potrebné uviesť na pravú mieru označovanie Miloja. František Javorský je jedným z mála autorov, ktorí označujú Miloj ako dedinu. Pred ním ho volali hlavne ako osada, majetok, či neutrálne ako obec. Výnimkou bol Jozef Špirko, ktorý v súvislosti s Milojom používal pojem dedina. Tu sa nám črtá otázka. Aké označenie je pre tento prípad správne? V prvej písomnej zmienke (Marsina, 1987, s. 342 – 343) je Miloj spomínaný ako „terra Miloy“. Pojem „terra“ podľa Ferdinanda Uličného (1990, s. 8) znamená pole, oráčinu, majetok, ktorý sa dá roľnícky využívať, pričom existencia takéhoto majetku je spojená s jestvovaním v blízkosti obývaného sídliska. Teda „terra Miloy“ mohol predstavovať chotár obce Miloj. Miroslav Števík tvrdí, že takéto označenie mali najstaršie sídla Spiša známe podľa mena.¹² Teda „terra“ podľa neho neoznačuje chotár, majetok, pole, ale konkrétne sídlo.

Čo sa týka ďalšej špecifikácie označovania tejto obce, je potrebné vymedziť pojmy osada a dedina, aby sme ten správny termín vedeli priradiť Miloju. Habovštiak vo svojej štúdii *Stredoveké dediny vo svetle doterajšieho historickoarcheologického výskumu na Slovensku* (Habovštiak, 1969, s. 67) píše, že dedina je väčší a stabilizovanejší celok ako osada. Má na svojom území kostol, cintorín, prípadne aj zemepánske sídlo. Osada je menším zoskupením obytných objektov a je bez kostola a cintorína. Ak sa vrátíme od týchto charakteristík k obci Miloj a aplikujeme na ňu tieto poznatky, tak zistíme, že pre Miloj je vhodný pojem dedina. Na danom území totiž existoval kostol a cintorín, čo je dostatočný argument pre toto označovanie aj napriek tomu, že v Miloji nebola dokázaná existencia zemepánskeho sídla. Leon Sokolovský (2002, s. 8) navyše k definícii dediny pridáva tvrdenie, že dedine prináležalo aj územie, teda chotár, čo súhlasí s určením „terra Miloy“ ako s chotárom dediny Miloj. Miloj označovali správne ako dedina po Františkovi Javorskom aj Marián Soják a Bibiana Pomfyová.

– Zimná, Yemnik – Jamníček, vrch Kabalahege – Kobylia hora, skalný útvar Scalka – Skalka. (Števík, 2005, s. 13 – 18)

¹² V príkladoch na tieto najstaršie sídla uvádza aj „terra Myloy“. (Števík, 2005, s. 11)

**Obr. 3 Kostolná veža – lokalita zaniknutej dediny Milož – kataster obce Spišský Hrušov
– pohľad z juhovýchodu (foto: Peter Švač)**

ZDROJE

- Habovštiak, Alojz: Stredoveké dediny vo svetle doterajšieho historickoarcheologického výskumu na Slovensku. *Agrikultúra*, 1969, 8, s. 57 – 84.
- Javorský, František: Záchrané výskumy a prieskumy expedície Spiš. In: Avans 1984. Nitra: Archeologický ústav SAV v Nitre 1985, s. 118, 294.
- Javorský, František: Nemý svedok histórie. *Nové Spišské hlasy*, 1996, 6, č. 1, s. 4.
- Marsina, Richard: *Codex diplomaticus et epistolaris slovaciae 2*. Bratislava: Obzor 1987, s. 342 – 344. Nr. 493.
- Polla, Belo: Spišský Hrušov. In: *Hrady a kaštiele na východnom Slovensku*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo 1980, s. 140 – 141.
- Polla, Belo: Spišský Hrušov, okres Spišská Nová Ves (B-7). In: Chropovký, B. (ed.): *Významné slovanské náleziská na Slovensku*. Bratislava 1978, s. 193.
- Polla, Belo: Stredoveké zaniknuté osady na Spiši. In: *Nové obzory 17*. Prešov: Východoslovenské vydavateľstvo 1975, s. 161 – 193.
- Polla, Belo: Zaniknutá stredoveká osada Milož. *Vlastivedný časopis*, 1966, 15, č. 2, s. 45 – 46.
- Polla, Belo: Zaniknutá stredoveká osada Milož: Výsledky doterajších výskumov. In: *Sborník SNM60 – História 6*, 1966, s. 117 – 160.
- Polla, Belo – Vindiš, Imrich: *Východoslovenské hrady a kaštiele*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo 1966. 173 s.
- Pomfyová, Bibiana: Vybrané problémy k dejinám spišskej architektúry. In: Gladkiewicz, R. – Homza, M. (ed.): *Terra Scepusiensis*. Levoča 2003, s. 177 – 191.

- Peták, Valentín – Mróz, Mikuláš: 745 rokov obce Spišský Hrušov. Spišský Hrušov: Obecný úrad Spišský Hrušov 1998. 48 s.
- Slováková, M.: Spišský Hrušov – Miloj: Veža zaniknutého ranogotického kostola: Návrh na vyhlásenie veci za kultúrnu pamiatku, 1999, archív OÚ v Spišskom Hrušove.
- Sokolovský, Leon: Správa stredovekej dediny na Slovensku. Bratislava: AEP 2002. 213 s.
- Soják, Marián: Kopijnické osady z pohľadu archeológie. In: Chalupický, I. (ed.): Z minulosti Spiša, XI, Levoča: Spišský dejepisný spolok 2003, s. 5 – 25.
- Šmilauer, Vladimír: Vodopis starého Slovenska. Bratislava 1932. 564 čisl.
- Špirko, Jozef: Umelecko-historické pamiatky na Spiši. I. diel: Architektúra. Spišská Kapitula 1936. 197 s.
- Števík, Miroslav: Z dejín osídlenia verejnej správy stredovekého Spiša. Stará Ľubovňa: Ľubovnianske múzeum 2005. 63 s.
- Uličný, Ferdinand: Dejiny osídlenia Šariša. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo 1990. 513 s.
- Varsík, Branislav: Osídlenie Košickej kotliny III. Bratislava: Veda 1977. 564 s.
- Varsík, Branislav: Pôvodné slovanské osídlenie Spiša a korene Spišských miest. In: Marsina, R. (ed.): Spišské mestá v stredoveku. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo 1974, s. 11 – 20.
- Vencko, J.: Z dejín okolia Spišského hradu. Spišské Podhradie: b. v., 1941. 383 s.

O AUTORKE

Mária Svačová je študentkou 2. ročníka denného bakalárskeho štúdia v odboroch dejepis – slovenský jazyk a literatúra; kontakt: marla1@post.sk.